

Husserlovo pojetí znaku (výrazu) a významu na pozadí lingvistického strukturalismu.

Marek Vích

Literatura, ve které jsou formulovány různé teorie znaku a jejich typologie, je značně bohatá a zaujímá prostor od filosofie po jazykovědu¹. Vzpomeňme již na Platónův dialog Kratylos, kdy Sókratés rozmlouvá s Kratylem a Hermogeném o podstatě řeči, táže se po původu jazyka a zvláště pak po vztahu existujícím mezi slovním tvarem a jeho významem. Za syntézu těchto dvou způsobů zkoumání světa (filosofického i lingvistického) můžeme pokládat pojetí znaku u Romana Jakobsona.² Myšlení mladého Jakobsona bylo pod vlivem ruské jazykovědy, ve které rusko-ukrajinský lingvista a literární vědec Alexandr Afanasjevič Potebňa (1835-1891) zdůrazňoval zvláštní problém – způsob, jakým znak označuje předmět, totiž význam slova, jenž je složkou znaku a existenciálně není totožný s předmětem, který zastupuje, ke kterému poukazuje a který je tímto významem míněn. Tímto směrem postupovalo také bádání F. C. Brentana, které představovalo nosnou půdu Husserlovy teorie intencionality.³ Podle Brentanovy empirické psychologie to, co empiricky poznáváme, jsou naše subjektivní imanentní prožitky a to buď jako tzv. fyzické fenomény (ty poznáváme našimi smysly přímo – čítím) a nebo tzv. psychické fenomény (jde o naše představování, souzení a hodnocení), které se projevují v intencionálních aktech reflexivně a právě ty se staly jádrem teorie pro Husserla. U Brentana je vědomí psychickým fenoménem, jež vystupuje jako tzv. intencionální akty. Jakýkoliv prožitek představování je možný pouze jako představování si něčeho. Totéž platí i o prožitcích souzení, zájmu či hodnocení. Není žádné myšlení, aniž bychom něco nemysleli, není žádné vidění, aniž bychom neviděli něco; vidění je viděním něčeho, myšlení je myšlením něčeho, souzení je souzením o něčem, hodnocení je hodnocením něčeho. Nemůže v nás nic probíhat, aniž by to nebylo orientováno na předmět, upřeno k tzv. intencionálnímu objektu. Intencionalita tak představuje zaměřenost k předmětu.

¹ Zmiňme alespoň Ferdinanda de Saussure, L. Hjelmsleva, S. Karcevského

² Roman Jakobson (1896 – 1982) – narodil se v Moskvě. Po absolvování klasického gymnázia studoval v letech 1914 – 1918 na Historicko-filologické fakultě Moskevské univerzity. Vlastní badatelskou činnost začal Jakobson v oboru dialektologie, folkloru a ruské etnografie. V r. 1915 se stal iniciátorem, spoluzakladatelem a prvním předsedou Moskevského lingvistického kroužku. 1920 – 1939 byl profesorem na univerzitě v Brně, poté utekl před fašismem do USA, kde byl od roku 1941 profesorem na Kolumbijské univerzitě, poté profesorem slovanských jazyků a literatury na Harvardské univerzitě a od roku 1957 profesorem všeobecné jazykovědy na Massachusettském technologickém institutu. V USA založil Harvardský lingvistický kroužek. Na Jakobsonovu lingvistickou teoretickou orientaci mělo vliv učení de Saussurovo, Husserlovo a Baudouina de Courtenay, ale také teorie ruských vědců, např. Fortunatova, Šachmatova, Ščerby. Podstatnou úlohu ve formování Jakobsonových vědeckých názorů sehrál vliv umělecké avantgardy. Základem literárněvědného bádání se Jakobsonovi stala moderní lingvistika a její disciplíny fonologie a sémiotika, funkční lingvistika. Tato koncepce ho vedla k radikální revizi tehdejších názorů na podstatu literatury a k integraci poetiky jako součásti lingvistiky. Položil impulsy k rozvoji teorie informace a ovlivnil francouzskou strukturalistickou antropologii (C. Lévi-Strauss)

³ Nutno podotknout, že tato teorie je založena na Descartově předpokladu subjektivní imanence.

Husserlův vliv na Jakobsonovo pojetí znaku, teorii komunikačního aktu a konečně i chápání celého fenoménu jazyka můžeme doložit prokázanou skutečností, že již v roce 1915 osmnáctiletý Jakobson studuje Husserlův spis *Logische Untersuchungen* a poté se během dvacátých let s Husserlem stýká. 11. listopadu 1935 ho zve přednášet na Pražském lingvistickém kroužku, text této přednášky se nám však bohužel nedochoval. Během vlastní přednáškové i vědecké činnosti se Jakobson o Husserlovi a o fenomenologii často zmiňuje, a také v neposlední řadě souvislost strukturalismu s idealismem je po únoru 1948 dokazována právě uplatňováním Husserlovy fenomenologie v strukturalistické jazykovědě. Zde jde o podstatný rozdíl mezi slovním významem a věcným vztahem neboli předmětností slova (gegenständlichkeit) – v jiných pracích můžeme nalézt odlišné názvosloví: význam slova a jeho mínění (bedeutung a meinung).

Ve shodě s Peircem⁴, Saussurem⁵ i dalšími vědci zabývajícími se problematikou znaků definuje jazykověda znak jako základní materiální a v časoprostoru existující nositel významu v jazyce, který odkazuje k nějakému aspektu nebo předmětu reality. Z pohledu fenomenologie se znaky jeví především jako jazykové výpovědi, tzv. výrazy čili znaky expresivní (ausdrücke). Ty jsou vnějšími, znakově zprostředkovanými reprezentanty procesů mínění (resp. myšlení). Husserl ve svých *Logických zkoumáních* převzal známý „Fregeho⁶ trojúhelník“ – dělení: znak (zeichen) – smysl (sinn) – význam (bedeutung) a dal mu pouze jiné terminologické označení: výraz (ausdrücke) – význam (bedeutung) – předmět (gegenstand). Ideální význam našich empirických prožitků pak představuje intencionální objekt. Pojem intencionálního objektu (popř. intencionálního předmětu) se v *Logických zkoumáních* ještě neobjevuje, je rozpracován až později ve spisu *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii*. Místo něho používá Husserl v *Logických zkoumáních* pojmu „referenční předmět“ (bedeuteter referenzgegenstand). Jazykové znaky svůj význam získávají díky subjektivnímu provedení intencionálních aktů, jejichž pomocí se utváří vztah mezi výrazy a referenčním předmětem, tj. předmětem o kterém se v příslušné výpovědi hovoří. Jde o provedení významové intence (bedeutungsintention), což je intencionální akt, který vytváří vztah mezi znakiem a významem, přičemž jazykový znak není chápán jako reprezentant významu, ale jako reprezentant intencionálního referenčního předmětu. Tím pádem ten, kdo rozumí významu jazykového znaku, rozumí tomu, o čem je řeč, to znamená, že rozumí, k jakému intencionálnímu předmětu se mluvčí vztahuje. Referenční vztah je vztahem významové intence jako aktu mínění (popř. myšlení), který se intencionálně zaměřuje na předmět a současně interpretuje jazykový znak (výraz) jako reprezentanta daného intencionálního předmětu.

Ústřední problém gnoseologie Husserl spatřoval v jazyce, věnoval značné úsilí nalezení „apriorní fundace pojmenování předmětů zkušenosti tj. neempirickému založení

⁴ Charles Sanders Peirce (1839-1914) - americký filosof, logik, jeden ze zakladatelů (inspirátor) pragmatismu, který se zrodil z diskusí v tzv. metafyzickém klubu v Cambridge. Peircovy myšlenky byly inspirativní především v odborech epistemologie, metafyziky a sémiotiky. Jeho myšlení (po zveřejnění jeho sebraných spisů) také velmi silně zasáhlo do diskuse v hermeneutice a analytické filosofii frankfurtské školy.

⁵ Ferdinand de Saussure (1857-1913) - švýcarský jazykovědec, profesor na univerzitě v Ženevě. Jeho teorie o znakovosti jazyka a systémové povaze jazyka se staly základem lingvistického strukturalismu, sémiologie a dalších směrů jazykovědy 20. století a měly inspirativní význam pro filosofický strukturalismus. Narodil se v Ženevě, založil nadaci, která vytvořila mnoho nových trendů na poli lingvistiky v 20. století. Pozdvihl lingvistiku na vědní odbor. Velký význam pro něho měla věda o znacích, kterou nazval sémiologií (dnes známá též jako sémiotika). Jeho dílo patří do kruhu základních lingvistických děl 20. století.

⁶ Frege kritizoval první Husserlovu známou práci – *Filosofii aritmetiky*, kde napadl jeho přesvědčení, totiž že základem filosofie má být subjektivní analýza zkušenosti. Husserl se začal důkladněji věnovat vztahu psychična a čistých logických vztahů. Fregeova kritika odstartovala Husserlův boj proti psychologismu, výrazně ovlivnila další vývoj jeho myšlení, a pravděpodobně i vznik fenomenologie.

podmínek možnosti shody mezi myšlenkovým předmětem (významem) a smyslově danými předměty naší zkušenosti.⁷ Proto nemohla být ponechána stranou obtíž, na kterou jsme právě narazili. Vystala nám totiž jistá rozporuplnost, která je dána rozdílností mezi jednotou identického ideálního významu a rozmanitostí individuálních významových intencí. Jazyk má charakter jakéhosi pohyblivého vztahu mezi obrazem a věcí, přičemž mezi obrazem a věcí, kterou obraz reprezentuje, je jisté odchýlení, díky němuž může být vytvořen nekonečný počet obrazů jediné věci. Ideální význam vždy zůstává stejný v průběhu našeho prožívání skutečnosti zprostředkované pomocí smyslů, jež je odlišné z hlediska časového i individuálního. „Transcendence ideálního významu vůči empirické materii, v níž se význam zjevuje, vynikne zvláště jasně v případě slovně vyjádřeného významu – slovo může být vysloveno v různých tónových výškách, v různém hlasovém zbarvení, na různých místech i v různých časových obdobích, avšak jeho význam je ve všech těchto různých promluvách identický.“⁸ Identita významu je proto „*identita species*... Rozmanitými jednotlivinami ideálně-jednoho významu jsou zajisté odpovídající momenty aktu znamenání, významové intence. Význam se tedy k tomu kterému aktu znamenání vztahuje stejně... jako se vztahuje např. červeně *in specie* ke zde ležícím proužkům papíru, které všechny ‚mají‘ tutéž červeně.“⁹ Souvislost mezi touto intersubjektivní identitou a diferencí, tedy souvislost mezi nadčasovým identickým významem a časově individuálními rozmanitými významovými intencemi Husserl pojímá jako vztah eidetické obecnosti a její specifické individualizace. Identický význam se vždy individualizuje z eidetické obecnosti v rozmanitých řečových aktech (tento proces lze nazvat *zřením idejí*, popř. *zřením podstaty*). A naopak u individuálního řečového aktu je provedeno eidetické zobecnění na jeho identický význam (tento proces bychom mohli nazvat *ideací*). Jedině takovýmto způsobem lze chápat referenční vztah jako vztah, kdy významová intence je individuálním uskutečněním ideálně identického významu a ne jako vztah na úrovni psychologismu, jež Husserl po Fregově kritice striktně odmítal.

Výše zmíněná jednota ideálně identického významu a individuálních významových intencí je důsledkem ontologické difference, jež u Husserla vystupuje jako difference mezi významem a zvýznamněnou materií subjektivních prožitků. „Intencionální akt jakožto transcendence v imanenci pak není nic jiného než v reflexi shlédnutelná a vykazatelná klasická identita identity a neidentity (HEN KAI PAN). Identita identického intencionálního objektu a neidentické plynoucí materie subjektivních prožitků jakožto identita protikladů je dána tím, že ani jeden z těchto protikladů nemůže být bez svého protikladu, tj. tím, že tyto protiklady jsou samy sebou pouze ve vzájemném vztahu.“¹⁰

Stejně jako v jazyce existují tzv. distinktivní rysy, pomocí nichž zvuková či grafická materialita jazykového znaku rozlišuje a precizuje významy, musí i v našem poznání fungovat obdobná selekce empirických dat o předmětech našeho poznání, která umožňuje výsledky našeho poznání formulovat do slov a tak efektivně předávat (alespoň některé) zkušenosti lidstva z generace na generaci. Napětí mezi singularitou významu užitého v konkrétní jedinečné komunikační situaci a významem obecným, existujícím v jazykové rovině a zároveň poodhalujícím způsob lidského nahlížení na svět, jež máme všichni společný, řešil Husserl teorií eidetické variace: každý reálně existující objekt chápal jako invariant vzniklý jako možný případ jistého eidos. Tato teorie také poodhaluje aktivitu poznávajícího subjektu, jenž není pouze pasivně vystaven toku dat zkušenosti, ale mnohem spíše svět „zakouší“

⁷ L.Benyovszky a kol.: Úvod do filosofie; skripta VŠE, Praha 1992, s.231

⁸ tamtéž, s.233

⁹ E.Husserl: Logische Untersuchungen 2. Band, Hamburg: Meiner, 1992, §31; In R.Bernet, I.Kern, E.Marbach: Úvod do myšlení Edmunda Husserla; Oikoymenth, Praha 2004, s.188

¹⁰ L.Benyovszky a kol.: Úvod do filosofie; skripta VŠE, Praha 1992, s.233

pomocí variativní techniky a do nazíraných významů aktivně vkládá sám sebe. Prostřednictvím této metody vystupuje na povrch tzv. kategoriální názor neboli názor podstaty.

Husserl se domníval, že výzkum vědomí nemá být ani tak zkušenostní vědou, jako spíše vědou eidetickou, jakožto vědou zabývající se zkoumáním podstat, vědou čistou, apriorní. Poznatky získané tímto zkoumáním podstat (eidetické poznatky) považoval za apriorní, evidentní a nezpochybnitelné (apodiktické), kategoriálním názorem dané. Za typicky eidetické vědy považoval vědy matematické. Matematický způsob myšlení má apriorní charakter jelikož „matematik se principiálně zdržuje každého soudu o reálné skutečnosti“, zabývá se ideálními možnostmi a s nimi souvisejícími zákony.¹¹ Nicméně hlavním úkolem eidetických věd má být především vyjasňování obecného, aby se ono zjevované odkrylo ve své nejčistší podobě. Ve *Formální a transcendentální logice* Husserl píše, že pojem eidos „definuje jediný význam víceznačného výrazu ‚a priori‘, který je pro nás filosoficky přijatelný.“¹² Struktura obecnosti vystoupí na povrch procesem ideace, popř. metodou „zření idejí“, o čemž jsme se zmínili výše. Jedná se o způsob variace, ve kterém se díky fantazijnímu myšlení konstituují čisté, ideální skutečnosti. A naopak v této variaci je rovněž možno nazřít (erschauen) to obecné, získat onu apriorní podstatu či čistý eidos z empirického jsoucna metodou kategoriálního názoru. Eidos je tedy konstituováno apriorně našimi intencionálními akty. „Termínem „konstituce předmětu“, který je jedním ze základních termínů fenomenologie, je v Husserlově pojetí označena (apriorně) nutná korelace mezi předmětem a způsoby jeho danosti. Termín „konstituce předmětu“ tedy vyjadřuje stejný obsah jako termín „intencionalita“, oprávněnost používání rozdílných termínů je dána tím, že v případě studia konstituce předmětu vycházíme z daného intencionálního objektu a hledáme příslušné subjektivně prožívané intencionální akty, zatímco v případě studia intencionality je tomu naopak – východiskem zkoumání je daný subjektivní prožitek.“¹³

Jelikož Husserl považoval jazyk za nástroj naší orientace ve světě, nemohl zůstat bez povšimnutí fakt, že jazykem se často vztahujeme k předmětům, jež jsou konstituovány prostřednictvím fantazijního myšlení a jakmile se budeme pohybovat na poli fantazie, začneme zkoumat jazykové výrazy, které jsou sice významuplné, ale kterým ve skutečnosti neodpovídá žádný předmět. To mohou být např. výrazy metaforické nebo výrazy, které by člověk běžně označil za nesmyslné nebo nepravdivé, nebo naopak výrazy pravdivé, ale pouze myslitelné. Jak vysvětlíme, že intencionálním předmětem může být matematická rovnice „ $1+1=11$ “, sousloví „kulatý čtverec“ nebo „boží mlýny“? Na takové otázky nám Husserl podává relativně jednoduché vysvětlení: „... každý musí uznat, že intencionální předmět představy je tentýž jako její skutečný předmět a případně jako její vnější předmět a rozlišování mezi obojím je protismyslné... Když si představím... kulatý čtverec atd., je tento zde jmenovaný a transcendentní předmět právě míněný, je tedy (jen jinými slovy) intencionálním předmětem; přitom je lhostejné, zda tento předmět existuje, zda je fiktivní, nebo absurdní.“¹⁴ Neříká tedy nic jiného, než že každý intencionální akt má svůj intencionální předmět, přičemž nezáleží na tom, zda je tento předmět neskutečný, fiktivní, nebo zda je předmětem vjemu našich smyslů, tj. skutečným intencionálním předmětem. Ve svých pozdějších pracích (*Idea fenomenologie a Idejí k čisté fenomenologii a fenomenologické*

¹¹ srv. E.Husserl: *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii I.*; Oikoymenh, Praha 2004, §7

¹² E.Husserl: *Formale und transendentale Logik*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag 1929, s.219, pozn.; In R.Bernet, I.Kern, E.Marbach: *Úvod do myšlení Edmunda Husserla*; Oikoymenh, Praha 2004, s.92

¹³ L.Benyovszky a kol.: *Úvod do filosofie*; skripty VŠE, Praha 1992, s.235

¹⁴ V.LU, B, s.425; In R.Bernet, I.Kern, E.Marbach: *Úvod do myšlení Edmunda Husserla*; Oikoymenh, Praha 2004, s.192

filosofii) Husserl nazývá tyto neskutečné předměty, předměty reelní transcendence (tj. transcendence v rámci imanence) a od nich rozlišuje předměty reálné transcendence (tj. předměty o sobě, existující vně, reálně mimo nás). Následně ve smyslu fenomenologické redukce (epoché) reálnou transcendenci opouští a zjišťuje, že svět je výtvorem transcendentální subjektivity. Jde o přirozený posun, kdy víra v to, že svět existuje reálně mimo nás musí být zbavena platnosti, tím je zrušena i naše pozice jako součást světa, čímž se dostáváme k empirickému transcendentálnímu já.

Husserlovo fenomenologické pojetí významu (popř. znaku) přechází i do Pražské lingvistické školy (zejména díky osobnostem Romana Jakobsona a Jana Mukařovského¹⁵) a běžně bývá nazýváno jako bilaterální pojetí znaku a opírá se o něj veškerá strukturalistická lingvistika (od tohoto pojetí se odlišuje unilaterální pojetí znaku, které popírá jednotu znaku a významu; jde o pojetí zejména v pracích Carnapa, Fregeho, Wittgensteina). S podobně ovšem radikálněji definovaným významem, ke kterému je obtížné se definitivně přiblížit, až konečně se od něho v samotném procesu interpretace odhlíží, pracuje i Jacques Derrida (text a jeho „význam“ nejsou totožné, text koneckonců ani nemusí mít žádný definitivní, konečný význam).

Mukařovský na pražské universitní přednášce z podzimu 1933 nazvané *Filosofie jazyka* básnického začíná slovy: „Filosofie znaku je právě dnes v době krize, nejen ekonomické, ale především myšlenkové, nejdůležitější záležitostí filosofickou.“¹⁶ Poté v duchu Husserlovy fenomenologie definuje význam jako intencionální předmět, který promluva vytváří jako most mezi znakem a transcendentní skutečností (referent, denotatum). Zmiňované schéma zachycuje pojetí znaku, rozlišující to, co výraz znamená (smysl, obsah nominálního sdělení), a to, co pojmenovává (předmět představy).¹⁷ Dalo by se říci, že výraz jmenuje předmět prostřednictvím svého významu. Jde o jistý rozdíl mezi významem a jeho naplněním. U Mukařovského slovo jako součást výpovědi vchází ihned do vztahu se svým příslušným intencionálním předmětem, ale do referenčního vztahu k transcendentní skutečnosti vchází až přes celý uzavřený kontext výpovědi. Takto definovaný význam stejně jako u Husserla osciluje mezi „významem znaku“ (slovním významem) a „předmětem skutečnosti“ vytvářeným záměrným aktem vědomí v mezích lidské zkušenosti. Naše empiricky prožívaná zkušenost má tedy povahu intencionálního aktu, jehož předmětem (intencionálním objektem) je to, co je v zakoušení. Vnímané musí být vyjádřeno pomocí znaků (výrazy, slova). V intencionálním aktu vystupuje na povrch význam, jehož pomocí vnímanému rozumíme a toto rozumění vyjadřujeme výrazy (např. slovy, obsahově šířeji znaky). Jazykové znaky slouží pouze k vnější dokumentaci vnitřních procesů, proto nemůže být veřejnému užívání znaků připisována funkce ustavování smyslu.

Znak a význam z pohledu fenomenologie tvoří jednotu (i když nejsou totožné), fungují v jednom nedělitelném celku, avšak nejsou si rovné – nemůžeme hovořit o znaku bez pojmu významu, ale můžeme hovořit o významu s ohlédnutím od jeho vztahu ke znaku. Např. při poslechu hudby, či jiném prožitku nemusíme nutně přiřazovat tomu odpovídající znaky (výrazy). Důvodem je užívání znaku v komunikativní situaci – jeho významová hodnota se

¹⁵ Jan Mukařovský (1881-1975) - český estetik, jazykovědec a literární teoretik. Představitel českého strukturalismu. Po maturitě, studoval lingvistiku na pražské univerzitě, kde roku 1915 úspěšně zakončil studia. Poté až do roku 1925 vyučoval na gymnáziu v Plzni. Od roku 1925 vyučoval na gymnáziu v Praze, od roku 1926 pracoval v Pražském lingvistickém kroužku, kde se brzy stal jednou z vůdčích postav. V letech 1931–1937 působil na Komenského univerzitě v Bratislavě. Po druhé světové válce byl politicky angažovaný ve prospěch KSČ, proto se v roce 1948 stal rektorem UK, kterým byl až do roku 1953. Toto období je spojeno s vypovězením řady kvalitních pedagogů, na kterém měl Mukařovský také svůj podíl.

¹⁶ J.Mukařovský : *Básnická sémantika* : univerzitní přednášky Praha – Bratislava; Karolinum, Praha 1995, s.81

¹⁷ viz E.Husserl: *Logische Untersuchungen* 2. Band, Hamburg: Meiner, 1992, §6, s.32

ustavuje až ve funkci konkrétní referenční situace při daném intencionálním aktu. Tímto odmítáme Saussurův logocentricky modelovaný znak¹⁸. Týž význam může být vyjádřen různými výrazy (formami), které poukazují k různým předmětům (referentům), nebo naopak různé významy (významy species) spojuje stejný výraz a týž předmět.¹⁹ Řeč, i když je spojena s jistou konkrétní situací a jistým subjektem, je nekonečná ve svých výrazových schopnostech. Jádrem této kritiky můžeme nalézt u Husserla, Karcevského i Jakobsona.

Zřetelné stopy těchto fenomenologických myšlenek nalézáme v pracích Jakobsonových (ať už hovoříme o teorii polarit v jazyce umožňujících pomocí prostého binárního kódování distingovat významy či o jeho pojetí poetiky uměleckého díla nebo o teorii komunikativního aktu) a jeho „latentní filosofie“ bývá chápána jako určitá forma „fenomenologického strukturalismu“.²⁰ Před námi tak vyvstává otázka, zda jde o potvrzení poznatků Husserlových či pouze o jejich interpretaci a aplikaci na lingvistiku.

U Husserla se apriorní rozumění světa utváří v nazíravém teoretickém postoji, přičemž jazyk je lidským fenoménem, jehož kořeny jsou v intersubjektivním vztahu a současně umožňuje zrození života teoretického. Jazyk je předpokladem veškerého teoretického myšlení a nezbyvá než pochybovat, zda je možné myšlení osvobodit od jazyka vytvořením nových prostředků komunikace. Výstižně formuloval Patočka ve svém *Přirozeném světě*, že „jazyk je zajiště především nástroj naší praxe, sloužit intersubjektivní výměně duševních obsahů; je však zároveň již zachycením skutečnosti, které se k ní intencionálně vztahuje, pomáhá se v ní orientovat, ji analyzovat a zpracovávat. V jazyku máme předstupeň každé možné teorie, její obsahové umožnění. Kdyby v pokladu vědění, jež obsahuje jazyk, nebyl již určitý, přirozeně vytvořený model vědění dán, nemohl by se nikdy vytvořit pomysl teoretického života, který se vztahuje k celku způsobem neinteresovaným. Proto není to nikterak nepodstatný motiv, který logos učinil předním tématem teoretické reflexe hned na počátku západoevropského přemýšlení o sobě a světě. Veškeré teoretické myšlení pochází od významu slov. Objevení teoretické moci řeči, logu, bylo prvním taktem pohybu, jehož nutnou druhou součástí se stala reflexe o jeho smyslu.“²¹ Lidský subjekt jakožto uskutečňovatel vztahů však není pouze subjektem poznání, je bytostně praktickým, jednajícím člověkem s mnoha svými zájmy, potřebami, apod.. Jeho vztahování předpokládá jisté okolí, aby bylo k čemu se vztahovat a navíc, ten kdo se vztahuje, není nikdy sám středem světa, nýbrž díky svým protějškům, tomu kdo jej oslovuje, je schopen nalézt sám sebe. „Vskutku lidsky žít znamená pro nás vždy žít v jazyku a jeho pomocí se vyrovnávat se světem a bližními.“²²

¹⁸ Podle této teorie se významy ustavují ve znacích (slovech, v jazyce) a znak je tak základním materiálním nositelem významu v jazyce.

¹⁹ tamtéž, §12, s.47

²⁰ takto označil Jakobsonův pozůstatek švýcarský badatel a jeho asistent na Harvardu Elmar Holenstein ve svém spisu E.Holenstein: Roman Jakobsons phänomenologischer Strukturalismus, Frankfurt a. M. 1975. In: Fenomén jako filosofický problém – Sborník prací k filosofii Jana Patočky a Eugena Finka; Oikoymenth, Praha 2000, s.380

²¹ J.Patočka: *Přirozený svět jako filosofický problém*, Čs. Spisovatel, Praha 1992, s.125

²² tamtéž, s.161

LITERATURA:

- [1] Edmund Husserl: Logische Untersuchungen: 1.Band, Prolegomena zur Reinen Logik: Text nach Husserliana; Hamburg: Meiner, 1992
[online: <http://www.princeton.edu/~batke/phph/husserl/lu/>]
- [2] Edmund Husserl: Logische Untersuchungen: 2.Band, 1.Teil, Untersuchungen Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis: Text nach Husserliana; Hamburg: Meiner, 1992
- [3] Edmund Husserl: Idea fenomenologie; Oikoymenh, Praha 2001
- [4] Edmund Husserl: Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii I; Oikoymenh, Praha 2004
- [5] Edmund Husserl: Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie; Academia, Praha 1996
- [6] R.Bernet, I.Kern, E.Marbach: Úvod do myšlení Edmunda Husserla; Oikoymenh, Praha 2004
- [7] Platón: Kratylos; In Platón: Spisy I.; Oikoymenh, Praha 2003
- [8] Jan Patočka: Tělo, společenství, jazyk, svět; Oikoymenh, Praha 1995
- [9] Jan Patočka: Úvod do fenomenologické filosofie; Oikoymenh, Praha 2003
- [10] Jan Patočka: Přirozený svět jako filosofický problém, Čs. Spisovatel, Praha 1992
- [11] Fenomén jako filosofický problém – Sborník prací k filosofii Jana Patočky a Eugena Finka; Oikoymenh, Praha 2000
- [12] Ludwig Wittgenstein: Filosofická zkoumání; Filosofia, Praha 1998
- [13] L.Benyovszky a kol.: Úvod do filosofie; skripta VŠE, Praha 1992
- [14] T.Kunca, M.Vacura: Empirismus a analytická filosofie; Oeconomica, Praha 2006
- [15] Danica Slouková: Sešity k dějinám filosofie VIII/1 – Filosofie 20.století; Oeconomica, Praha 2003
- [16] Danica Slouková: Sešity k dějinám filosofie XII – Filosofie v postmoderní situaci, část 2.; skripta VŠE, Praha 2000
- [17] Terence Hawkes: Strukturalismus a sémiotika; Host, Brno 1999
- [18] Ferdinand de Saussure: Kurz obecné lingvistiky; Odeon, Praha 1989
- [19] Roman Jakobson: Formalistická škola a dnešní literární věda ruská; Academia, Praha 2005
- [20] Roman Jakobson: Poetická funkce; H&H, Jinočany 1995
- [21] Jan Mukařovský : Básnická sémantika: univerzitní přednášky Praha – Bratislava; Karolinum, Praha 1995
- [22] Jan Mukařovský: Studie I.; Host, Brno 2000
- [23] Jan Mukařovský: Studie II.; Host, Brno 2001
- [24] Emil Volek: Znak – funkce – hodnota: Estetika a sémiotika umění Jana Mukařovského v proudech současného myšlení; Paseka, Praha a Litomyšl 2004
- [25] Encyklopedie Wikipedia (online) - <http://en.wikipedia.org>